

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-233-3-19>

Пухтецька Алла

докторка юридичних наук, доцентка

РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ЦИКЛУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. У представленому дослідженні автором розглянуто сучасні підходи та сформульовано пропозиції до виокремлення самостійних адміністративно-правових спеціалізацій на рівнях бакалаврату та магістратури у вищих юридичних навчальних закладах України на основі врахування європейського досвіду спеціалізації навчання. Запропоновано введення кількох класичних адміністративно-правових спеціалізацій: теоретичні засади адміністративного права, державна служба, адміністративна юстиція, адміністративні відповідальність, європейське адміністративне право, порівняльне адміністративне право.

Окрему увагу приділено розвитку викладання циклу адміністративно-правових дисциплін у вітчизняних вищих навчальних закладах, наголошено на доцільності запровадження інтегративного підходу в межах обраної спеціалізації та оновлення у такому зв'язку навчальних дисциплін, що викладаються у вищих навчальних юридичних закладах. Зокрема, наведено авторські підходи до оновлення структури та змісту робочих навчальних програм «Адміністративні установи в Україні: проблеми розвитку», «Адміністративне право країн

Європейського Союзу», «Адміністративне право України», описано нові структури академічних курсів, пов'язані безпосередньо зі змістом нових робочих програм та компетенціями, визначеними Міністерством освіти і науки України для підготовки магістрів та бакалаврів. Особливу увагу приділено англomовним програмам «Адміністративна юстиція», «Актуальні проблеми процесуального права», які спрямовані на формування комплексних компетенцій, визначених програмою подвійного дипломування та специфікою внутрішніх університетських програм підготовки англomовних груп студентів.

Зроблено висновки про доцільність запровадження адміністративно-правових спеціалізацій на рівні бакалаврських програм, органічно їх продовжувати на рівні магістерських програм в рамках п'яти основних адміністративно-правових спеціалізацій, що викладаються в провідних європейських вузах, що сприятиме академічній мобільності студентів та підвищенню рівня та якості вищої освіти в цілому.

Ключові слова: адміністративно-правова спеціалізація, програма подвійного дипломування, адміністративне право, адміністративна юстиція, адміністративна відповідальність, державна служба.

Вступ

Розвиток вищої освіти в Україні залишається однією з центральних тем та є постійним предметом обговорення на засіданнях уряду, міністерств, є об'єктом прискіпливої уваги студентів та їх батьків, зацікавлених отримати сучасну європейську освіту без виїзду закордон в умовах нестабільної зовнішньополітичної ситуації. У цьому зв'язку набувають особливої популярності адміністративно-правові спеціалізації, що пропонують європейські підходи до вивчення європейських стандартів

діяльності публічної адміністрації, адміністративної юстиції. Проте кількість таких програм в Україні є обмеженою, з оглядну на це необхідно розширити перелік адміністративно-правових спеціалізацій як на рівні бакалаврату, так і на рівні магістратури для студентів, які планують пов'язати своє професійне життя з публічним адмініструванням, державною службою, роботою в правоохоронних органах, на посадах суддів та прокурорів, що особливо витребувано в українських вищих навчальних закладах.

У той же час формування нового переліку адміністративно-правових спеціалізацій має особливе значення для розвитку вітчизняного адміністративно-правового циклу навчальних дисциплін, що викладаються студентам вищих юридичних навчальних закладів відповідно до нового стандарту правничої освіти. Запровадження нових самостійних адміністративно-правових спеціалізацій відповідає і євроінтеграційному курсу України на входження в систему європейських адміністративних інституцій та набуття членства в Європейському Союзі. Зокрема, особливого значення набуває надання комплексних знань, нових компетенцій, навичок студентам магістерських спеціалізацій в сферах європейського адміністративного права, глобального адміністративного права, порівняльного адміністративного права, що створюють фундаментальні засади формування правників, здатних взаємодіяти, приймати рішення та захищати права, свободи, законні інтереси приватних осіб в різноманітних європейських локальних, регіональних адміністраціях, володіти навичками складання адміністративних актів, процесуальних документів європейського зразка для подання до європейських адміністративних установ, судових інституцій.

Це дослідження є наступним кроком у запровадженні в Україні європейських стандартів вищої юридичної освіти,

---

що забезпечує впровадження нових аксіологічних засад, принципів, засад формування адміністративного права, забезпечують розвиток нових адміністративно-правових інститутів (інституту адміністративної відповідальності публічної адміністрації, інституту адміністративних актів та адміністративних договорів відповідно до європейських стандартів адміністративної процедури).

Для проведення цього дослідження використовувалися результати ознайомлення з сучасними підходами до викладання циклів адміністративно-правових дисциплін у провідних європейських вищих навчальних закладах, результати експертної діяльності автора в межах грантових програм Організації з безпеки та співробітництва в Європі, які були спрямовані на формування сучасних стандартів вищої юридичної освіти в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Цикли адміністративно-правових дисциплін до цього часу не отримали належного дослідження та спрямування в розрізі спеціальних адміністративно-правових спеціалізацій рівня бакалаврату та магістрів, виступають результатом домовленостей, а не комплексними результатами реформ вищої освіти, в межах яких, на мій погляд, доцільно було б запровадити щонайменше п'ять класичних адміністративно-правових спеціалізацій.

1. Адміністративно-правові спеціалізації та їх значення, роль у розвитку вищої юридичної освіти в Україні

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена складними трансформаційними тенденціями, що визначають розвиток доктрини, галузі адміністративного права, а також однойменної навчальної дисципліни, що впливають на формування базових компетенцій студентів вищих навчальних

закладів. На жаль, вітчизняний підхід до формування циклу адміністративно-правових дисциплін є малорухожим на рівні бакалаврського освітнього рівня та не має запроваджених спеціалізацій з теорії, історії адміністративного права, центральних адміністративно-правових інститутів, а отже і магістерські спеціалізації в межах адміністративного права не сформовані належною мірою.

У даному дослідженні слід приділити увагу сучасним проблемам оновлення змісту, циклу адміністративно-правових дисциплін та спрямування в напрямі формування самостійних адміністративно-правових спеціалізацій, спрямованих на забезпечення правозастосування, реалізацію прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб в сфері виконавчої влади, а також адміністративної правотворчості, що потребує самостійної адміністративно-правової спеціалізації для удосконалення нормотворчої практики численних центральних органів виконавчої влади.

У цьому зв'язку слід згадати сучасну практику формування циклу адміністративно-правових дисциплін в українських вищих навчальних закладах. До бакалаврського рівня вищої освіти Стандартом вищої освіти віднесено «Адміністративне право України», «Адміністративне судочинство», «Надання адміністративних послуг», «Основи місцевого самоврядування в Україні» або «Становлення публічної адміністрації в Україні», «Адміністративні установи: проблеми розвитку» та деякі інші, що частково зачіпають обсяг змісту дисциплін адміністративно-правового спрямування.

На магістерському рівні вищої освіти передбачено опанування значно ширшим переліком дисциплін, які є переважно вибіркковими в межах спеціалізацій: «Адміністративне право країн Європейського Союзу», «Порівняльне адміністративне

право» та низки інших, проте, в даному дослідженні ми зупинимось на тих навчальних курсах, які мають важливе значення для забезпечення комплексної підготовки фахівця зі спеціалізацій адміністративно-правового спрямування: «Державна служба», «Публічне адміністрування», «Теорія адміністративного права», «Порівняльне адміністративне право», «Європейське адміністративне право», які вже запроваджені у низці європейських вищих навчальних закладів.

Важливість попереднього планування та фактичного розмежування результатів навчання студентів бакалаврського, магістерського рівня, здобувачів наукових ступенів з урахуванням специфіки адміністративно-правової спеціалізації їх підготовки обумовлена потребами підготовки кваліфікованих кадрів вищої кваліфікації, обізнаних не лише з теоретичними засадами здійснення функцій та повноважень на адміністративних посадах, але практично володіючих сучасними методами ризик-менеджменту в публічному адмініструванні, ефективної комунікації, діджиталізованої взаємодії на міжнародному, європейському та локальному рівнях. Сучасні виклики транскордонної взаємодії спонукають прогнозувати затребуваність кадрів, управлінської еліти, здатної розв'язувати масштабні глобальні проблеми як на світовому, так і національному рівні, застосовуючи комплекс адміністративно-правових інструментів та методів впливу на нових суб'єктів адміністративного права, у т.ч. з іноземним елементом.

Сучасні аспекти глобалізації адміністративного права, діджиталізації адміністративних процедур, послуг, взаємодії з публічною адміністрацією на нових рівнях вивчаються в рамках навчальної дисципліни «Адміністративне право України» на бакалаврському рівні, адже ці теми дозволяють предметно сфокусувати майбутні наукові дослідницькі інтереси

майбутніх науковців на адміністративно-правові проблеми удосконалення інституційних засад публічної адміністрації, її взаємодії з приватними особами, впровадження принципів належної адміністрації, формування глобального адміністративного права. Проте, обсяг викладання означеної навчальної дисципліни відповідає вимогам загального ознайомлення з основними інститутами адміністративного права. Тому для виваженого формування спеціалізованих у певних предметних підгалузях адміністративного права випускників доцільно враховувати сучасний європейський досвід трирічної спеціалізації бакалаврату та подальшої спеціалізації на магістерських програмах в межах бакалаврського напрямку. Слід зауважити, що в європейських країнах не можливий перехід на іншу спеціалізацію, потрібно повторно навчатися на новому напрямі, навіть після формального завершення навчання в вузі не допускається зміна спеціалізації та практична діяльність юриста без диплома з даної спеціалізації.

Означена проблематика досліджувалася мною з 2009 р., у т.ч. в межах громадської та експертної діяльності в проектах Організації з безпеки та співробітництва в Європі, спеціально проведених в Україні для запровадження стандарту вищої освіти та удосконалення викладання проблематики реалізації прав, свобод, законних інтересів громадян в вищих навчальних закладах України. Зокрема, результати дослідження були опубліковані у 2010 р. у «Юридичному журналі» та були спрямовані на врахування досвіду французьких та британських вищих навчальних закладів при формуванні циклів адміністративно-правових дисциплін.

У 2021 р. у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук мною було захищено низку нових для науки та доктрини адміністративного права України положень,

---

що визначають тенденції розвитку галузі, предмету, принципів, методів, їх змістовну характеристику, інституційні принципи адміністративного права, процедурні принципи адміністративного права тощо. Окреме місце досліджуваному аспекту було приділено у підрозділі 3.3. «Європейський досвід вивчення принципів адміністративного права в циклі адміністративно-правових дисциплін (порівняльно-правовий аспект)», в якому, зокрема, було «розкрито новітні підходи до вивчення принципів адміністративного права в різних навчальних дисциплінах адміністративно-правового циклу у вищих навчальних закладах Французької Республіки, Великобританії, Федеративної Республіки Німеччини та України, на цій основі зроблено висновок про доцільність удосконалення викладання навчальних дисциплін адміністративно-правового спрямування у вітчизняних вищих навчальних закладах, коледжах, ліцеях, загальноосвітніх школах. Європейський досвід вивчення принципів адміністративного права засвідчує найтісніший зв'язок останніх з функціями публічної адміністрації, адже останні мають відповідати інституційним принципам, принципам розподілу компетенції та принципам взаємодії в управлінських горизонтальних та вертикальних, реординаційних відносинах на національному, регіональному та локальному рівнях» [1, с. 6].

2. Формування нових адміністративно-правових спеціалізацій

На сьогодні особливо актуальним, на мій погляд, видається формування нових адміністративно-правових спеціалізацій, зміст яких має пронизувати підготовку як під час опанування студентами навчальних дисциплін на бакалаврському, так і на магістерському рівнях вищої освіти.

Особливо важливо сформулювати ряд адміністративно-правових спеціалізацій, які відповідають класичним адміністративно-правовим інститутам, а також актуальним проблемам розвитку адміністративного права, зокрема з глобального та європейського адміністративного права, порівняльного адміністративного права.

Принагідно відмітимо, що в залежності від попиту студентів в європейських вищих навчальних закладах представлені і спеціалізації порівняльно-правового спрямування для двох визначених країн, причому навчання відбувається поступово в кожній з таких країн, рік в одній країні, другий рік – в іншій країні, що забезпечує високий теоретичний та практичний рівень підготовки фахівців з певної спеціалізації.

Окрему увагу необхідно приділити сучасній спеціалізації з «Європейського адміністративного права», яка активно фінансується грантовими організаціями в європейських країнах та забезпечує поповнення кадрами найвищої кваліфікації європейські установи. На мій погляд, таку спеціалізацію доцільно впровадити в українських вищих юридичних навчальних закладах для впровадження спільної європейської термінології та використання сучасних знань, компетенцій, необхідних для формування сучасних дослідників та державних службовців, які взаємодіють з європейськими установами на найвищому рівні. Специфіка їх підготовки полягає не тільки в особливостях дипломатичної міжнародної взаємодії, але й в знаннях вузькоспеціалізованих адміністративно-правових проблем взаємодії приватних осіб з публічними адміністраціями, укладанням адміністративних договорів нових видів, удосконалення судових правових механізмів захисту порушених прав засобами адміністративної юстиції.

«Теоретичні засади адміністративного права» як самостійна спеціалізація також може становити значний інтерес для

політиків, державних службовців, здобувачів наукових ступенів у разі їх зацікавленості в концептуальних, доктринальних аспектах розвитку державно-правових явищ, пізнання змісту яких без врахування теоретичного базису не можливе. Зокрема, це стосується дослідження базових принципів адміністративного права, верховенства права та проблем його реалізації в діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, поділу влади та сучасного значення функцій виконавчої влади, захисту прав людини в сфері виконавчої влади.

«Порівняльне адміністративне право» як окрема спеціалізація також має свою аудиторію, переважно студенти з значним досвідом перебування за кордоном, які шукають можливі шляхи переходу недоліків вітчизняної державотворчої практики в нову якість за європейським зразком, тому вони часто обирають не класичні спеціалізації, які допомагають їм індивідуалізувати свої дослідження. Порівняльно-правові дослідження є високо витребуваними серед грантових організацій, громадських організацій, тому випускники таких спеціалізацій гарантовано отримують працевлаштування в іноземних та вітчизняних юридичних компаніях, експертних групах.

«Державна служба» як самостійна спеціалізація викликає постійний інтерес у кадрових державних службовців для підтвердження свого статусу, рівня професійності, можливостей подальшого підвищення свого рівня кваліфікації, проходження атестації, підвищення в ранзі, категорії державних службовців, тому ця спеціалізація вважається класичною в європейських вузах. Аналогічно в Україні спеціалізація є витребуваною в рамках окремих інститутів, академій, які готують державних службовців, проте мало хто з науковців наголошує саме на доцільності адміністративно-правової спеціалізації, що вирізнятиметься специфікою підготовки, проходження кар'єри,

контрактів з державними службовцями європейського зразка, проблем підвищення кваліфікації, компетенцій державних службовців з урахуванням нових вимог взаємодії в Європейському адміністративному просторі.

«Адміністративна відповідальність публічної адміністрації» – відносно новий напрям у вітчизняній адміністративно-правовій науці та доктрині, в якому розвиваються сучасні засади адміністративної відповідальності адміністративних установ перед приватними особами за дії та помилки, допущені державними службовцями, заподіяну шкоду та порядок її відшкодування адміністративними судами. Оскільки класично в Україні такий напрямок раніше не досліджувався, важливо забезпечити збереження самостійного місця такої спеціалізації та розвитку освітнього, медичного напрямків означених знань саме в ключі адміністративної відповідальності публічної адміністрації.

«Адміністративний примус в правоохоронних органах» цікавить передусім працівників органів Національної поліції України, безпеки, антикорупційних органів, що дозволяють підтвердити і розвинути високий рівень сучасних знань та навичок у специфічній сфері запобігання, протидії, припинення вчинення адміністративних правопорушень та забезпечення невідвратною відповідальністю за порушення правопорядку, прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Якщо звернутися до сучасного досвіду запроваджених спеціалізацій у вищих навчальних закладах України, то можна зробити висновок про те, що вони не мають комплексної спрямованості на забезпечення повноцінного розвитку адміністративно-правових спеціалізацій, поки що переважає комерційний, а інколи – рекламний аспект, фінансова привабливість, а також зручність навчання на окремих спеціалізаціях для студентів.

Часто можна побачити правоохоронні, судові, юрисдикційні спеціалізації, які не чітко окреслюються майбутню посаду або специфіку роботи студента вищого навчального закладу, тому потребують уточнення та видового поділу для подальшого допуску до здійснення практичної юридичної діяльності.

3. Нові адміністративно-правові дисципліни та розвиток циклів адміністративно-правових дисциплін у структурі описів та змісту робочих навчальних програм бакалаврату та магістратури вищих юридичних закладів України

Стосовно удосконалення циклу адміністративно-правових дисциплін в вищих навчальних закладах України, слід відмітити тенденції до запровадження ряду нових дисциплін як на бакалаврському, так і на магістерському рівнях, що призводить до значного багатоманіття вибіркового дисциплін освітніх програм.

Серед таких нових дисциплін особливу увагу хотілося б приділити навчальній дисципліні «Адміністративні установи: проблеми розвитку», яка була в цьому році вперше запроваджена для навчання бакалаврів 5 року навчання як вибіркова дисципліна для студентів Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Її зміст спрямований на «розкриття на основі системного та структурно-функціонального, порівняльно-правового аналізу: а) положення щодо сучасного адміністративно-правового статусу адміністративних установ; б) функцій, компетенції, порядку прийняття адміністративних актів; в) систему адміністративних установ в Україні та їх розвиток в контексті адміністративно-правової реформи; г) приклади європейського досвіду організації системи адміністративних установ; д) сучасні проблеми створення, ліквідації, взаємодії адміністративних установ в Україні, удосконалення їх діяльності та

правового регулювання. Набуватимуться знання про актуальні проблеми удосконалення адміністративно-правового статусу адміністративних установ в Україні з урахуванням європейського досвіду проведення адміністративно-правових реформ, впровадження стандартів належного урядування та належної адміністрації в адміністративному законодавстві України» [2, с. 3].

Завдання вивчення дисципліни: знати та розуміти зміст уявлень про виконавчу владу, функції та повноваження адміністративних установ в їх динаміці в контексті проведення адміністративно-правової реформи; знати та бути спроможним обґрунтувати проблеми адміністративно-правового регулювання міністерств, державних служб, агенцій, інспекцій, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом; вміти працювати з нормативно-правовими актами, зверненнями громадян до адміністративних установ, здійснювати аналіз рішень адміністративних установ та визначати підстави їх перегляду, скасування; вміти давати правову оцінку взаємодії адміністративних установ з приватними особами, наводити приклади європейського досвіду удосконалення системи адміністративних установ в країнах Європейського Союзу.

Основні результати навчання передбачають отримання знань про:

- предмет, завдання та методологію курсу «Адміністративні установи в Україні: проблеми розвитку», її місце в системі навчальних дисциплін;
- положення вітчизняних нормативно-правових актів щодо визначення адміністративно-правового статусу адміністративних установ, їх функцій, компетенції, порядку прийняття індивідуальних адміністративно-правових актів щодо приватних осіб;

- основи системного підходу, структурно-функціонального аналізу системи адміністративних установ, динаміки їх розвитку в Україні, приклади європейського досвіду;
- сучасні проблеми взаємодії адміністративних установ з приватними особами та напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання;
- місце, роль, функції, компетенцію адміністративних установ в сучасній системі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, пояснювати порядок взаємодії з приватними особами.

Вміти: досліджувати та робити висновки щодо змісту правових і державницьких ідей, концепцій, доктрин в сфері розвитку адміністративних установ та виконавчої влади в цілому; аналізувати особливості становлення правових і державницьких вчень про адміністративно-правову реформу та організаційно-правові засади її реалізації;

- на ґрунті знань з адміністративного права та розвитку адміністративних установ прогнозувати їх розвиток та функціонування в сучасних умовах;
- вільно володіти письмовою та усною державною мовою, правильно вживаючи правничу термінологію; відтворювати погляди політиків, державних службовців з центральних тем курсу, демонструючи розуміння дефініцій, логічних взаємозв'язків. Грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції, належним чином їх обґрунтовувати та брати участь в аргументованій професійній дискусії при аналізі проблем проведення адміністративно-правової реформи та становлення сучасної системи адміністративних установ;
- брати участь в обговореннях дискусійних питань становлення та розвитку системи адміністративних установ

в Україні, формулювати висновки та пропозиції щодо розвитку адміністративного законодавства, обґрунтовувати свою позицію в фаховій дискусії з використанням посилань на нормативні акти, судову практику, матеріали роз'яснювального характеру органів публічної влади;

- аналізувати інформацію з першоджерел, оцінювати її з точки зору наступності та новизни, використовувати сучасні інформаційні технології і бази даних при характеристиці еволюції поглядів на державно-правові явища.

Розглядаючи тематичні блоки нової дисципліни, запропоновано наступний розподіл:

1. Теорія компетенції і методологія дослідження системи адміністративних установ, що передбачає вивчення поняття, видів, компетенції адміністративних установ, методології їх дослідження.

2. Система адміністративних установ акцентує увагу на структурну побудову адміністративних установ, взаємодію між собою та розкриває інституційні принципи публічної адміністрації.

3. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в Україні: динаміка становлення сучасної системи, функції та розвиток правового статусу.

4. Європейські адміністративні установи. Даний розділ присвячений вивченню видів органів європейської адміністрації, взаємодії з приватними особами та спільним вимогам до органів публічної адміністрації.

5. Розвиток адміністративних установ в контексті адміністративно-правової реформи: проблеми децентралізації, формування оновлених систем органів публічної влади, органів місцевого самоврядування, механізмів адміністрування.

6. Сучасна система органів виконавчої влади в Україні: проблеми розвитку в контексті адміністративно-правової реформи в Україні.

7. Управлінські відносини в системі органів виконавчої влади присвячені вивченню загальних засад взаємодії в системі органів виконавчої влади, ефективності управлінських зв'язків.

Вивчення представленої нової навчальної дисципліни адміністративно-правового циклу дозволяє поглибити знання студентів про види, специфіку організації адміністративних установ, їх динаміку, особливості взаємодії в різних видах адміністративних правовідносин на сучасному етапі.

Окрему увагу хотілося б приділити і відносно новій навчальній дисципліні адміністративно-правового циклу «Адміністративне право країн Європейського Союзу», мною було розроблено структуру робочої навчальної програми та академічного курсу для навчання студентів освітнього рівня бакалавр та окремо для магістрів, що присвячена вивченню актуальних проблем розвитку інститутів адміністративного права в країнах Європейського Союзу.

Академічний курс «Адміністративне право країн Європейського Союзу» є інноваційним за своїм змістом навчальним виданням, у якому автором узагальнені найважливіші аспекти формування та розвитку аксіологічних засад, принципів адміністративного права в країнах Європейського Союзу, покладених в основу формування провідних адміністративно-правових інститутів.

Структура академічного курсу відповідає сучасному рівню знань, доктринальних розвідок та узагальнень щодо формування адміністративного права та суміжних галузей права в порівняльно-правовому аспекті, що дозволяє підвищити рівень знань, вмінь, практичних навичок студентів при вивченні

навчальних дисциплін освітнього рівня «Бакалавр»: «Адміністративне право України», «Адміністративне судочинство», «Становлення публічної адміністрації в Україні», «Адміністративні договори (контракти) адміністративних установ», та освітнього рівня «Магістр»: «Порівняльне адміністративне право», «Адміністративне право країн Європейського Союзу», «Європейські правові стандарти діяльності публічної адміністрації», підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання при вступі до магістратури зі спеціальності 081 Право.

Вивчення навчальної дисципліни «Адміністративне право країн Європейського Союзу» присвячене розкриттю фундаментальних засад тлумачення фундаментальних засад адміністративного права в європейських країнах для вивчення у вищих юридичних навчальних закладах даної навчальної дисципліни. А також може бути використане і для розширення кругозору студентів освітнього рівня «Бакалавр» при вивченні тем з розвитку основних інститутів адміністративного права в порівняльно-правовому аспекті, а також освітнього рівня «Магістр» для розвитку та врахування інноваційних підходів європейських вчених і дослідників до європейських стандартів, процедур, засад відповідальності адміністративних органів в провідних європейських країнах.

Мета навчальної дисципліни «Адміністративне право країн Європейського Союзу» – комплексно вивчити основні теоретичні положення, що характеризують галузь та науку адміністративного права в країнах Європейського Союзу та в Україні в розрізі організації виконавчої влади, місцевих органів публічної влади, основних форм та методів діяльності адміністрації, правозастосовної практики для формулювання пропозицій з удосконалення нормотворчої, правозастосовної діяльності в Україні.

При вивченні дисципліни розкриваються положення про: предмет, методи, принципи адміністративного права в порівняльно-правовому аспекті; організацію публічної адміністрації; діяльність публічної адміністрації; європейське адміністративне право; європейські стандарти діяльності публічної адміністрації; публічну службу; адміністративні провадження; кодифікацію адміністративних процедур; адміністративні послуги: поняття та основні види; адміністративні договори; адміністративну відповідальність; адміністративні правопорушення та адміністративні делікти; адміністративну юстицію та ін. Набуватимуться знання про актуальні проблеми удосконалення вітчизняної доктрини, системи актів законодавства, правозастосовної практики з урахуванням концепцій належного урядування, належної адміністрації.

Завдання вивчення навчальної дисципліни «Адміністративне право країн Європейського Союзу»: розвинути здатність застосовувати загальні та спеціальні адміністративно-правові теорії, доктрини, акти законодавства в сфері виконавчої влади, аналізувати їх зміст, значення, синтезувати проаналізовані положення з урахуванням прикладів європейського досвіду; здатність виявляти, формулювати актуальні проблеми розвитку правових інститутів адміністративного права, генерувати нові ідеї, виявляти ініціативу та винахідливість; уміння аргументувати вибір шляхів удосконалення вітчизняного адміністративно-правового регулювання з урахуванням європейського досвіду; здатність адаптуватися до дій в нових ситуаціях, зокрема, в міжнародному контексті; надати поглиблені знання про теоретичні та прикладні дослідження окремих складових елементів системи права у вітчизняній та європейській правових доктринах; здатність приймати участь у різноманітних наукових заходах, фахових

дискусіях з проблем окремих галузей права, законотворчості, правозастосування.

Структура Академічного курсу «Адміністративне право країн Європейського Союзу» відповідає робочій навчальній програмі навчальної дисципліни для бакалаврів, а також містить окремі теми, що вивчаються в межах підготовки магістрів за спеціальністю 081 «Право».

Перший розділ «Адміністративне право країн Європейського Союзу: загальна характеристика в контексті європейської адміністративної конвергенції та глобалізації» присвячений вивченню чотирьох тем теоретичного та порівняльно-правового спрямування, що визначають сучасні підходи європейських вчених та дослідників до предмету, методів, принципів адміністративного права, європейського адміністративного права, європейської адміністративної конвергенції, формування Європейського адміністративного простору. Висвітлюються актуальні проблеми сучасного розвитку адміністративно-правових інститутів в порівняльно-правовому аспекті.

Другий розділ «Організація публічної адміністрації в країнах Європейського Союзу» присвячений вивченню загальних засад, принципів, моделей організації публічної адміністрації в країнах Європейського Союзу, характеристикі уряду, його діяльності, правових форм прийняття рішень, політик, впровадження принципів належного урядування; характеристикі адміністративно-правового статусу міністерств, інших органів виконавчої влади на центральному рівні, європейської адміністрації, координації їх діяльності; розглянуто проблематику діяльності на локальному рівні органів європейської адміністрації, сучасні підходи до надання локальних адміністративних послуг, спрощення підходів до обслуговування громадян, надання їм публічних послуг.

Третій розділ «Діяльність публічної адміністрації: правові форми, стандарти, відповідальність» присвячений висвітленню актуальних аспектів розвитку правових форм діяльності органів публічної адміністрації, вивченню змісту базових матеріальних стандартів діяльності публічної адміністрації, а також базових процедурних стандартів діяльності публічної адміністрації, засадам відповідальності публічної адміністрації перед приватними особами за шкоду, заподіяну незаконними рішеннями, діями, бездіяльністю.

Четвертий розділ «Порівняльно-правова характеристика основних адміністративно-правових інститутів в країнах Європейського Союзу та Україні» передбачає вивчення ключових інституту публічної служби; інститут адміністративних актів (включаючи нормативні, індивідуальні адміністративні акти та адміністративні договори); інституту адміністративної відповідальності; інституту адміністративної юстиції.

У результаті опанування навчальної дисципліни «Адміністративне право країн Європейського Союзу» передбачено отримання наступних результатів навчання: знати сучасні засади організації та діяльності публічної адміністрації в країнах Європейського Союзу та Україні, у т. ч. знати теорію і практику, сучасні підходи до осмислення уявлень про цілі, завдання, функції публічної адміністрації, форми її діяльності, компетенцію, місце і значення в суспільстві; знати основні стандарти належного урядування та належної адміністрації, що застосовуються в європейських країнах та становлять основу удосконалення вітчизняного законодавства в контексті адміністративно-правової реформи; знати основні правові проблеми розвитку інститутів адміністративного права, назви актів, що були розроблені та діють в національній системі законодавства та наводити приклади актів країн Європейського Союзу; знати

завдання (призначення) адміністративної юстиції, судоустрій та місце адміністративних судів в системі судів загальної юрисдикції, врахування специфіки федеративного або унітарного державного устрою в країнах Європейського Союзу; знати назви актів законодавства, що регулюють основи організації та діяльності органів публічної адміністрації в Україні та в європейських країнах на центральному, регіональному та місцевому рівні, сучасні тенденції кодифікації адміністративних проваджень.

Опанування навчальною дисципліною також передбачає набуття вміння формулювати визначення основних дефініцій, що розкривають зміст основних інститутів галузі адміністративного права в Україні та європейських країнах, визначати їх основні ознаки, спільні і відмінні риси, притаманні різним правовим системам; вміти розрізняти правовідносини, що регулюються нормами адміністративного права, європейського права, європейського адміністративного права, надавати характеристику загальних засад правового регулювання основних інститутів галузі адміністративного права у порівняльно-правовому аспекті, з використанням прикладів правотворчої та правозастосовної практики європейських країн; вміти аналізувати практичну ситуацію (вирішення кейсів / задач) та формулювати конкретні пропозиції та рекомендації, юридичну допомогу при вирішенні адміністративних справ спірного та безспірного характеру, консультації щодо порядку оскарження дій, рішень, бездіяльності посадових осіб органів публічної влади.

Під час вивчення навчальної дисципліни студенти повинні брати участь в обговореннях дискусійних питань розвитку адміністративно-правових інститутів в порівняльно-правовому аспекті, формулювати висновки щодо змісту та значення основних європейських стандартів діяльності публічної адміністрації, обґрунтовувати свою точку щодо питань, які виносяться

на розгляд. Також розвивають навички комунікувати з аудиторією, робити усні та письмові запити, складати позовні заяви з метою захисту порушених прав, свобод, законних інтересів суб'єктів адміністративних правовідносин з урахуванням особливостей залучення іноземних учасників; аналізувати інформацію з першоджерел, оцінювати її з точки зору наступності та новизни, використовувати сучасні інформаційні технології і бази даних при характеристиці еволюції поглядів на державно-правові явища.

Серед основних програмних результатів навчання слід відмітити: проведення збору та інтегрованого аналізу матеріалів з різних джерел; складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами; володіти базовими навичками риторики; вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

Для оцінювання роботи студентів запропоновано використання експрес опитування, колоквиумів, підготовку доповідей та наукових робіт, тестування, написання модульних контрольних робіт. При поточному контролі під час семінарських занять оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований студентом у відповіді, активність при обговоренні питань семінарського заняття, систематичність роботи на заняттях, результати виконання домашніх завдань. Для опанування навчальної дисципліни надається список основних рекомендованих джерел.

4. Розвиток академічних підходів до викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право України»

У рамках даного дослідження слід звернути увагу і на доцільність розвитку підходів до викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право України», зокрема,

з урахуванням центральних тем з європейських стандартів організації та діяльності публічної адміністрації, що становлять основний предмет Адміністративного права як навчальної дисципліни в європейських країнах.

Нами було запропоновано нову концепцію перевидання підручника кафедри, опублікованого раніше під егідою ОБСЄ, під новою назвою «Адміністративне право України (європейський стандарт)». Перевидання під старою назвою не доцільне з огляду на розміщення в інтернеті повнотекстової версії попереднього видання та застарілістю окремих положень підручника, необхідністю залучення адміністративно-процесуальної складової та розширення порівняльно-правового аспекту для використання в межах різних навчальних курсів як сучасної основи вітчизняних наукових поглядів та узагальнень в основних сферах розвитку галузі та науки адміністративного права (зокрема, курсів: «Адміністративне право України», «Адміністративне судочинство», «Адміністративне право країн Європейського Союзу», «Administrative justice», «Actual issues of public law», «Actual issues of procedural law»).

Концепція підручника передбачає поділ на теоретичну, практичну складову, завдання для самостійної роботи студентів та тестові завдання, перелік контрольних запитань до теми розділу, список використаних джерел, серед яких мають бути і іноземні публікації, індексовані в базах Scopus та Web of Science. Практично поділ матеріалу підручника можна здійснити і шляхом опублікування трьох самостійних книг, аналогічний досвід є у Франції: підручник – 1 книга, практичні завдання – 2 книга, тести – 3 книга. Продаються разом в пакеті, обгорнуті прозорою плівкою. Щороку оновлюється і зміст не можна скопіювати через особливості друку на тонкому папері, де проступають літери з іншої сторони при технічній

спробі передруку без згоди автора. Електронна версія підручника може надсилатися студентам у разі групової підписки, за зниженою вартістю, або частково у друкованій, частково в електронній формі.

Структура 1 книги «Адміністративне право України (європейський стандарт). Підручник» передбачає поділ на: вступну частину, інформаційно-історичний підрозділ про становлення кафедри адміністративного права і процесу Інституту права з ілюстраціями (фото), зміст, розділи і підрозділи, рекомендовану літературу і додатки (хрестоматійний виклад іноземних і вітчизняних публікацій провідних вчених в цитатах з посиланнями на джерело).

Структура 2 книги «Адміністративне право України (європейський стандарт). Завдання для семінарів та самостійної роботи студентів» передбачає поділ на: вступ, зміст, розділи і підрозділи, рекомендовану літературу і додатки (таблиці, схеми, графіки, приклади практики).

Структура 3 книги «Адміністративне право України (європейський стандарт). Тестові завдання» передбачає поділ на: вступ, зміст, розділи і підрозділи, рекомендовану літературу, додатки (приклади іспитових тестів попередніх років).

Крім цього було підготовлено авторський проект структури Академічного курсу «Адміністративне право України» для ознайомлення членів кафедри та проведення підготовчої роботи з написання розділів курсу.

РОЗДІЛ 1. ВСТУП В АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Глава 1. Аксіологічні засади сучасного адміністративного права:

- адміністративне право та його значення для контролю діяльності адміністрації;

- спільні цінності європейських країн та їх вплив на реалізацію виконавчої влади;
- фундаментальні правові принципи та їх значення для захисту прав людини в сфері виконавчої влади;
- запровадження оскаржуваності адміністративних актів та можливостей судового захисту від незаконних рішень органів публічної адміністрації.

Глава 2. Конституційні засади адміністративного права:

- розвиток конституційних засад адміністративного права в європейських країнах;
- верховенство права, пропорційність, недискримінація;
- функції та повноваження виконавчої влади в умовах змішаних республік;
- функції та повноваження виконавчої влади в умовах президентських республік;
- специфіка реалізації Главою держави функцій та повноважень в сфері виконавчої влади;
- динаміка систем органів виконавчої влади в контексті конституційно-правових реформ в європейських країнах.

Глава 3. Європейські засади адміністративного права:

- специфіка взаємодії публічних адміністрацій європейських країн;
- сучасні правові форми діяльності органів публічної адміністрації;
- методи координації взаємодії наднаціонального та національного рівнів адміністрації, значення Європейської Комісії;
- європейський суд з прав людини, Європейський суд справедливості;
- директиви та регламенти Європейського Союзу та специфіка їх застосування.

Глава 4. Фундаментальні категорії адміністративного права:

- поняття, ознаки, обсяг поняття «державне управління», «адміністрація», «європейська адміністрація», «локальна адміністрація», «публічна адміністрація», «органи виконавчої влади», «органи місцевого самоврядування», «публічна служба», «державна служба», «делікт», «публічний інтерес»;
- система та її структура в адміністративно-правових дослідженнях;
- орган виконавчої влади та його організаційна структура;
- управління, регулювання, адміністрування та інші форми реалізації функцій виконавчої влади.

Глава 5. Історичні засади адміністративного права України:

- розвиток засад адміністративного права в античний період і середньовіччі;
- Київська Русь та видатні пам'ятки українського права;
- Магдебурзьке право та Литовські Статути;
- Реформи Єкатерини II та Військові статути, систематизація законодавства;
- адміністративне право в царський період;
- радянський досвід заборони та обмеження адміністративного права;
- розвиток адміністративного права в незалежній Україні.

Глава 6. Види адміністративних документів:

- адміністративні документи в діяльності органів виконавчої влади: класифікація;
- звернення громадян;
- реєстраційні документи;
- дозвільні документи;

- судові документи;
- гарантії доступу до адміністративних документів.

Глава 7. Діджиталізація адміністративного права:

- цифрова взаємодія з адміністративними органами;
- захист інформації в електронному середовищі;
- оплата цифрових адміністративних послуг;
- он-лайн консультування громадян.

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Глава 8. Об'єктивація адміністративного права:

- адміністративне право як галузь права;
- адміністративне право як навчальна дисципліна;
- наука адміністративного права;
- цифрове адміністративне право.

Глава 9. Принципи адміністративного права:

- фундаментальні принципи права та їх співвідношення з базовими принципами адміністративного права;
- конституційно закріплені принципи та презумпції в сфері виконавчої влади;
- європейські принципи належної адміністрації;
- базові процедурні принципи.

Глава 10. Норми адміністративного права:

- поняття та види норм адміністративного права;
- структура адміністративно-правової норми;
- застосування адміністративно-правових норм;
- конкуренція адміністративно-правових та кримінально-правових норм.

Глава 11. Адміністративно-правові відносини:

- поняття та ознаки адміністративно-правових відносин;
- види адміністративно-правових відносин;
- субординаційні, координаційні, реординаційні відносини;

– зміст адміністративних правовідносин.

Глава 12. Джерела адміністративного права:

- поняття, види джерел адміністративного права;
- конституція як джерело адміністративного права;
- нормативно-правові акти;
- акти індивідуальної дії;
- міжнародні правові акти;
- значення судового прецеденту;
- застосування судових рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Глава 13. Суб'єкти адміністративного права:

- адміністративна правосуб'єктність фізичних осіб;
- адміністративна правосуб'єктність юридичних осіб;
- адміністративна правосуб'єктність колективних утворень;
- суб'єкти владних повноважень.

Глава 14. Об'єкти адміністративно-правового впливу та захисту:

- об'єкти адміністративно-правового регулювання;
- об'єкти адміністративно-правового захисту;
- перегляд об'єктів адміністративно-правового впливу в контексті адміністративної реформи;
- заходи адміністративно-правового впливу.

Глава 15. Права людини в сфері виконавчої влади:

- еволюція прав людини та їх захисту;
- базовий перелік прав людини, їх захист органами виконавчої влади;
- оскарження незаконних рішень органів влади до адміністративних судів;
- європейський конвенційний механізм захисту прав людини.

РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Глава 16. Французька адміністративна традиція:

- загальна характеристика французької адміністративної традиції;
- система адміністративних органів;
- розвиток законодавства та державотворчої практики;
- засади судоустрою та адміністративного судочинства.

Глава 17. Німецька адміністративна традиція:

- загальна характеристика німецької адміністративної традиції;
- система адміністративних органів;
- розвиток законодавства та державотворчої практики;
- засади судоустрою та адміністративного судочинства.

Глава 18. Змішана адміністративна традиція:

- загальна характеристика змішаної адміністративної традиції;
- система адміністративних органів;
- розвиток законодавства та державотворчої практики;
- засади судоустрою та адміністративного судочинства.

Глава 19. Британська адміністративна традиція:

- загальна характеристика британської адміністративної традиції;
- система адміністративних органів;
- розвиток законодавства та державотворчої практики;
- засади судоустрою та адміністративного судочинства.

Глава 20. Східноєвропейська адміністративна традиція:

- загальна характеристика східноєвропейської адміністративної традиції;
- система адміністративних органів;
- розвиток законодавства та державотворчої практики;

– засади судоустрою та адміністративного судочинства.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що розглянуті у даному дослідженні підходи до викладання циклу адміністративно-правових дисциплін підлягають широкому обговоренню науковцями, дослідниками, які займаються формуванням доктринальних положень, теоретичних засад адміністративного права, розвитком науки адміністративного права, адміністративного процесу, що сприятиме поступовій кристалізації підходів до розподілу адміністративно-правових дисциплін не тільки в межах загального бакалаврського чи магістерського циклу, але й забезпечить предметний поділ, фіксацію в межах основних адміністративно-правових спеціалізацій, що сприятиме комплексному удосконаленню викладання адміністративно-правових дисциплін у вітчизняних вищих юридичних навчальних закладах.

5. Запровадження навчальної дисципліни

«Адміністративне право країн Європейського Союзу»

Слід звернути увагу на відмінність у підходах до викладання навчальної дисципліни «Порівняльне адміністративне право» та «Адміністративне право країн Європейського Союзу». Зокрема, метою навчальної дисципліни «Адміністративне право країн Європейського Союзу» є комплексне вивчення основних теоретичних положень, що характеризують галузь та науку адміністративного права в країнах Європейського Союзу та в Україні в розрізі організації виконавчої влади, місцевих органів публічної влади, основних форм та методів діяльності адміністрації, правозастосовної практики для формулювання пропозицій з удосконалення нормотворчої, правозастосовної діяльності в Україні.

При вивченні дисципліни розкриваються положення про: а) предмет, методи, принципи адміністративного права

в порівняльно-правовому аспекті; б) організацію публічної адміністрації; в) діяльність публічної адміністрації; г) європейське адміністративне право; д) європейські стандарти діяльності публічної адміністрації; е) публічна служба; є) адміністративні провадження; ж) кодифікація адміністративних процедур; з) адміністративні послуги: поняття та основні види; и) адміністративні договори; і) адміністративна відповідальність; й) адміністративні правопорушення та адміністративні делікти; к) адміністративна юстиція та ін. Набуватимуться знання про актуальні проблеми удосконалення вітчизняної доктрини, системи актів законодавства, правозастосовної практики з урахуванням концепцій належного урядування, належної адміністрації.

Завдання вивчення дисципліни: розвинути здатність застосовувати загальні та спеціальні адміністративно-правові теорії, доктрини, акти законодавства в сфері виконавчої влади, аналізувати їх зміст, значення, синтезувати проаналізовані положення з урахуванням прикладів європейського досвіду; здатність виявляти, формулювати актуальні проблеми розвитку правових інститутів адміністративного права, генерувати нові ідеї, виявляти ініціативу та винахідливість; уміння аргументувати вибір шляхів удосконалення вітчизняного адміністративно-правового регулювання з урахуванням європейського досвіду; здатність адаптуватися до дій в нових ситуаціях, зокрема, в міжнародному контексті; надати поглиблені знання про теоретичні та прикладні дослідження окремих складових елементів системи права у вітчизняній та європейській правових доктринах; здатність приймати участь у різноманітних наукових заходах, фахових дискусіях з проблем окремих галузей права, законотворчості, правозастосування.

У результаті опанування навчальною дисципліною студенти повинні знати:

- сучасні засади організації та діяльності публічної адміністрації в країнах Європейського Союзу та Україні, у т.ч. знати теорію і практику, сучасні підходи до осмислення уявлень про цілі, завдання, функції публічної адміністрації, форми її діяльності, компетенцію, місце і значення в суспільстві;
- основні стандарти належного урядування та належної адміністрації, що застосовуються в європейських країнах та становлять основу удосконалення вітчизняного законодавства в контексті адміністративно-правової реформи;
- основні правові проблеми розвитку інститутів адміністративного права, назви актів, що були розроблені та діють в національній системі законодавства та наводити приклади актів країн Європейського Союзу;
- завдання (призначення) адміністративної юстиції, судоустрій та місце адміністративних судів в системі судів загальної юрисдикції, врахування специфіки федеративного або унітарного державного устрою в країнах Європейського Союзу;
- назви актів законодавства, що регулюють основи організації та діяльності органів публічної адміністрації в Україні та в європейських країнах на центральному, регіональному та місцевому рівні, сучасні тенденції кодифікації адміністративних проваджень.

Вміти формулювати визначення основних дефініцій, що розкривають зміст основних інститутів галузі адміністративного права в Україні та європейських країнах, визначати їх основні ознаки, спільні і відмінні риси, притаманні різним правовим системам.

Вміти розрізняти правовідносини, що регулюються нормами адміністративного права, європейського права,

європейського адміністративного права, надавати характеристику загальних засад правового регулювання основних інститутів галузі адміністративного права у порівняльно-правовому аспекті, з використанням прикладів правотворчої та правозастосовної практики європейських країн.

Вміти аналізувати практичну ситуацію (вирішення кейсів/задач) та формулювати конкретні пропозиції та рекомендації, юридичну допомогу при вирішенні адміністративних справ спірного та безспірного характеру, консультації щодо порядку оскарження дій, рішень, бездіяльності посадових осіб органів публічної влади.

Брати участь в обговореннях дискусійних питань розвитку адміністративно-правових інститутів в порівняльно-правовому аспекті, формулювати висновки щодо змісту та значення основних європейських стандартів діяльності публічної адміністрації, обґрунтовувати свою точку щодо питань, які виносяться на розгляд.

Комунікувати з аудиторією, робити усні та письмові запити, складати позовні заяви з метою захисту порушених прав, свобод, законних інтересів суб'єктів адміністративних правовідносин з урахуванням особливостей залучення іноземних учасників. А також аналізувати інформацію з першоджерел, оцінювати її з точки зору наступності та новизни, використовувати сучасні інформаційні технології і бази даних при характеристиці еволюції поглядів на державно-правові явища.

6. Розвиток викладання адміністративно-процесуальних дисциплін з урахуванням європейського досвіду

Слід згадати і про таку нову адміністративно-правову дисципліну як «Актуальні проблеми процесуального права» набути знання про зміст, основні види, значення судових

адміністративних проваджень, мінімальні стандарти захисту прав людини в адміністративному, кримінальному судочинстві, європейських адміністративних провадженнях; сприяти розвитку здатності студентів інтегрувати український та європейський досвід функціонування адміністративного судочинства, судового перегляду незаконних актів публічної адміністрації, застосування судової практики Європейського суду з прав людини; вміти формулювати, порівнювати істотні ознаки ключових дефініцій стосовно адміністративного процесу та його елементів, класифікувати європейські адміністративні провадження, брати безпосередню участь в спірних адміністративних провадженнях; формулювати пропозиції та рекомендації щодо захисту порушених прав людини в сфері виконавчої влади за допомогою національного, європейського конвенційного механізму.

При вивченні дисципліни у порівняльно-правовому аспекті розкриваються: а) загальна характеристика адміністративного процесу, його елементів, змісту та видів судових адміністративних проваджень; б) мінімальні стандарти захисту прав людини в сфері виконавчої влади засобами адміністративного судочинства, їх порівняння з цивільними та кримінальними провадженнями; в) процесуальні права, обов'язки сторін судових адміністративних проваджень, розвиток їх розуміння в процесуальному законодавстві; г) підсудність спорів адміністративним судам в провідних країнах Європейського Союзу та Україні, проблеми визначення підсудності публічно-правових спорів в порівняльному аспекті; д) особливості складання процесуальних документів, вимоги до правової форми, строків їх подання; е) право на справедливий суд, доктрина належного процесу, електронне правосуддя; є) особливості некримінальних проваджень; ж) спрощені судові процедури.

Набуватимуться знання про судові адміністративні провадження, їх види, особливості участі сторін, процесуальні права та обов'язки в різних національних та європейських адміністративних судових провадженнях, порядок ефективного захисту процесуальних прав засобами адміністративного судочинства в порівняльно-правовому аспекті.

Завдання вивчення дисципліни: знати та розуміти зміст, види судових адміністративних проваджень, виявляти проблеми реалізації процесуальних прав і обов'язків сторін в рамках основних національних та європейських спірних адміністративних проваджень, аргументувати вибір шляхів захисту порушених прав засобами адміністративного судочинства, обґрунтовувати процесуальні позиції та працювати автономно, складаючи процесуальні документи, у т.ч. звертаючись до Європейського суду з прав людини; сформувати здатність приймати участь у наукових заходах міжнародного рівня у фахових дискусіях, виробляти правові позиції для розв'язання правових проблем і практичних ситуацій в даній сфері.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні знати: поняття та основні елементи адміністративного процесу, характеристики істотних елементів та види судових адміністративних проваджень; загальну характеристику європейських адміністративних проваджень, спірних адміністративних проваджень в країнах Європейського Союзу; основні правила послідовного перекладу правничої термінології з адміністративного процесу, судових адміністративних проваджень, захисту прав людини, у т.ч. в Європейському суді з прав людини, а також письмового викладу правової позиції, судового рішення тощо; знати перелік та зміст основних мінімальних стандартів захисту прав людини в межах європейського конвенційного механізму, ступінь їх впровадження в національному

процесуальному законодавстві та правозастосовній практиці; знати правила аргументації вибору шляхів вирішення завдань захисту порушених прав людини в публічно-правовій сфері, критичного оцінювання отриманих результатів; вміти досліджувати зміст, істотні ознаки судових адміністративних проваджень, їх стадії, процесуальні рішення, порядок та строки їх оскарження в національній та європейській правових системах; вміти автономно підготувати процесуальні документи (судові рішення, звернення) англійською мовою на основі запропонованої моделі; вільно володіти письмовою та усною державною мовою, правильно вживаючи правничу термінологію; відтворювати погляди вітчизняних та європейських вчених, демонструючи розуміння з основних тем з курсу. Грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції, належним чином їх обґрунтовувати та брати участь в аргументованій професійній дискусії, у т. ч. міжнародного рівня.

Брати участь в обговореннях дискусійних питань з забезпечення судового захисту порушених прав людини засобами адміністративного судочинства, прогнозувати розвиток національного процесуального законодавства з урахуванням європейських стандартів захисту прав людини в сфері виконавчої влади; готувати презентації, тези доповідей з актуальних проблем адміністративного процесуального права. Аналізувати чинне міжнародне, європейське, національне законодавство про судову реформу, систему адміністративних судів та sudoустрою в цілому, інформацію з першоджерел, оцінювати її з точки зору наступності та новизни, використовувати сучасні інформаційні технології, реєстри баз даних, HUDOC system etc.

Для удосконалення викладання циклу адміністративно-правових дисциплін та його засвоєння студентами, розвитку положень про європейські засади організації та діяльності

публічної адміністрації важливе значення має і використання сучасної фахової зарубіжної літератури в оригіналі та офіційних перекладах, зокрема судових рішень Європейського суду з прав людини.

Висновки

За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні найважливіші висновки, узагальнення, рекомендації.

1. Спеціалізація вищої освіти – неодмінний результат якісних перетворень та оцінювання результатів вищої освіти, який в європейських країнах детермінований встановленими дескрипторами програмних результатів навчання. Спеціалізація вищої освіти та професійної діяльності виступає необхідною передумовою доступу до юридичної професії, а її відсутність – перешкоджає можливості здійснювати певні види професійної діяльності, у тому числі юридичної діяльності, для чого необхідно підтвердити рівень теоретичних та практичних знань перед спеціально створеними громадськими професійними об'єднаннями шляхом проходження стажування та складання комплексного іспиту.

2. Адміністративно-правові спеціалізації – сучасна вимога європейських вищих юридичних закладів, що відображаються в описах програм, дипломах, робочих програмах, та, відповідно, обмежують кількість обов'язкових та вибіркового предметів, що пропонуються на вибір студентів, на відміну від українського підходу, відповідно до якого спеціалізація має умовний характер та може не зазначатися в дипломі.

3. Адміністративно-правові спеціалізації потребують запровадження не тільки на рівні магістратури, але, першочергово, на рівні бакалаврату, адже предметна спеціалізація спрямовує та поглиблює знання студентів, не встановлює додаткових вимог щодо опанування іншими фундаментальними

галузями права. Такий підхід має перевагу в тім, що дозволяє за короткий час університетської підготовки сформуванати майже готового працівника юридичної компанії, стажера, державного службовця, а не спеціаліста широкого профілю.

4. Цикли адміністративно-правових дисциплін потребують перегляду в безпосередньому зв'язку з обраними адміністративно-правовими спеціалізаціями, визначатися їх спрямованістю, предметом. Носити обов'язків характер для навчання на рівні бакалаврських та магістерських програм, з правом переходу між адміністративно-правовими спеціалізаціями.

5. Нові адміністративно-правові дисципліни адміністративно-правового циклу, що викладаються у вищих навчальних закладах України, потребують системного розвитку та оновлення. У дослідженні представлено авторські розробки робочих навчальних програм «Адміністративне право країн Європейського Союзу», «Адміністративні установи: проблеми розвитку», «Адміністративна юстиція», «Актуальні проблеми процесуального права», а також запропоновано новий погляд на структуру академічного курсу навчальних дисциплін «Адміністративне право України», «Адміністративне право країн Європейського Союзу».

Література:

1. Пухтецька А.А. Принципи адміністративного права: питання теорії та практики : автореферат дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. Дніпро, Університет митної справи та фінансів, 2021. 39 с.

2. Пухтецька А.А. Адміністративні установи в Україні: проблеми розвитку : робоча навчальна програма для бакалаврів четвертого року навчання денної форми кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права. К., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021. 15 с.

3. Пухтецька А.А. Адміністративне право країн Європейського Союзу: робоча навчальна програма для бакалаврів четвертого року навчання денної форми кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права. К., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021. 17 с.

4. Пухтецька А.А. Актуальні проблеми конституційного, адміністративного та міжнародного публічного права (складова з адміністративного права) для магістрів першого року навчання денної форми кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права. К., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021. 12 с.

5. Пухтецька А.А. Контракти адміністративних установ (органів публічної адміністрації) для магістрів першого року навчання денної форми кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права. К., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021, 15 с.

6. Пухтецька А.А. Про удосконалення системи адміністративних установ в Україні: структурно-функціональний аспект. Запорізький національний університет. Ювілейний випуск. 2021.